

Sebald: Saturnuksen renkaat (arvio) | Maailmankirjat

Vesa Rantama:

SIVULLISTEN PYHIINVAELLUS HISTORIASSA

W.G. Sebaldin Saturnuksen renkaat lienee hänen tuotannostaan vaikein luokiteltava. (Oma)elämäkertaa, esseitä, romaania ja historiankirjoitusta omalaatuisella kuivakan yleismaailmallisella tyyllillä yhdistelevä teos on alaotsikoitu Pyhiinvaellus Englannissa. Nimeltään se viittaa myös renessanssiajan lääketieteen käsitykseen Saturnuksesta melankolian planeettana. Teoksen viitteellisenä päähenkilönä toimiva surullinen, sivistynyt ja utelias saksalaistaustainen vaeltaja paljastuu Sebald-nimiseksi sivulauseessa, jossa hän kertoo keskiaikaisen pyhimyskaimansa vaiheista ja ihmeteoista.

Muuten tämä kertoja on läpi kirjan lukijalle melko anonyymi kumppani, joka vain silloin tällöin jakaa ulkopuolisuuden tunteensa tai pienen henkilökohtaisen kokemuksen matkaltaan, joka itse asiassa harppoo epäkronologisena vaeltajan elämänvaiheiden halki usein löyhät Englannin-vaelluksen puutteet hyläten. Sebaldin pyhiinvaellus onkin sankarillinen yritys modernin subjektiivisuuden rakentamiseen historian raunioiden ja nykyajan voittoa tavoittelevan välinpitämättömyyden puristuksessa. Pääosassa Saturnuksen renkaissa on hengästyttävän laaja luonnon- ja kulttuurihistoriallinen aineisto, jonka läpi kertoja näennäisen sattumanvaraisesti huomiomme ohjaa.

Monesti lukija huomaa alkavansa hahmottaa menneisyyttä täysin uudella tavalla. Vai kuka on tullut ajatelleeksi esimerkiksi Euroopan suurten taidemuseoiden synnyn ja sokerikaupan räjähdysmäisen kasvun välistä yhteyttä, josta kertoja keskustelee sattumalta tapaamansa hollantilaisen sokerinviljelijän kanssa?

“Erilaisista orjatyövoimaan perustuvista liiketoimista 1700- ja 1800-luvuilla kertynyt pääoma liikkuu edelleen, (...), tuottaa korkoa korolle, lisääntyy ja moninkertaistuu, kasvaa ja kukoistaa yhä vielä ihan itsestään. Yksi koetelluimmista keinoista laillistaa näin hankittu raha on aina ollut edistää taidetta, hankkia ja esitellä taide-esineitä (...) Joskus minusta tuntuu, de Jong sanoi, että kaikkia taideteoksia peittää sokerikuorrutus.”

Saturnuksen renkaiden tarinat keskittyvät taantumiaan, eroosioon, tuhoon ja hävitykseen. Sivuille liitetyt valokuvat – joista Sebaldin teokset osaltaan tunnetaan – liittävät kirjailijan nykyisin urban exploration –nimellä tunnetun liikkeen perinteeseen, jossa ollaan kiinnostuneista autioista ja rappeutuneista tiloista sivistyksen periferiassa. Brittikirjailija **J.G. Ballardin** kanssa Sebald jakaa viehtymyksen hylättyihin ja aavemaisiin paikkoihin, jotka virallisten kertomusten mukaan jatkuvasti edistyvä ihmiskunta tuntuu unohtaneen asialistaltaan. Siinä missä ballardilaiset tilat useimmiten sijaitsevat kasvavien kaupunkien mainostaulujen taakse jäävillä jättömailla, ramppien alla ja teiden sivuissa, Sebald kulkee Saturnuksen renkaissa ennen kaikkea maaseudulla, esimerkiksi vanhojen aateliskartanoiden suunnatto-

man laajoilla pihamailla ja entisten sotilastukikohtien tyhjennetyissä asevarastoissa. Hän tuntuu etsivän paikkoja, joissa menneisyyden haamut ovat mahdollisimman elävästi läsnä.

Lukuisia teoksen sivuilla näyttäytyviä historian hahmoja ja Sebaldin vaelluksellaan tapaa-mia tyyppisiä yhdistävät sivullisuus ja ulkopuolisuus, väärässä ajassa tai paikassa eläminen. Näiden hahmojen, joihin kuuluvat esimerkiksi kirjailijat **Joseph Conrad** ja **Francois Rene de Chateaubriand**, kautta Sebald kirjoittaa näkyviin historian kipupisteitä paitsi menneel-tä vuosisadalta, myös kolonialismin ja Ranskan vallankumouksen kautta antiikin aikoihin asti. Hänen assosiativista proosaansa leimaa universaalisuus, jonka kaltaista harva kirjai-lija on koskaan saavuttanut. Hypnotisoitunut lukija näkee silmiensä edessä armeijoiden nousevan marssimaan ja kaatuvan taas naamalleen mutaan, keskiajan suurten kirkkojen Englannin itärannikolla uppoavan vähän kerrallaan eroosion vaikutuksesta mereen.

Tuula-Liina Varis kirjoittaa *Kansan uutisten* Näkökulma-palstalla Sebaldin aikakäsitykses-tä: "Sebald ei kertaa historiaa kuin jotain ohi elettyä, hänen maailmassaan aika ei "juokse" eikä "kulu", vaan asettuu sisäkkäin kuin Saturnuksen renkaat. Kaikki on aina läsnä." Tä-mä ikuisuusprojekti saa Saturnuksen renkaissa innoituksensa **Jorge Luis Borgesilta**, jonka *Kuvitteellisten olentojen kirjaan* ja *Tlön, Uqbar, Orbis Tertius* -novelliin kertoja muutamaa ker-taan viittaa. Jälkimmäisessä tekstissä Tlön on salaseuran jättiläisprojektina luoma maailma, joka toisen maailmansodan jälkeen alkaa ottaa omaa todellisuuttamme haltuun. Tlönin to-dellisuuskäsitykselle antaa leimansa ehdoton idealismi, siis mitään objektia ei ole mahdol-lista viime kädessä nähdä erillään muista, vaan pienessäkin yksityiskohdassa on sisäsyn-tyisenä koko universumin tähänastinen historia. Tilat ovat pohjimmiltaan subjektiivisia, ideoita, mielenliikkeitä ja assosiaatioita. Tästä luonnollisesti seuraa, että myös lineaarinen aikakäsitys on Tlönissä vaikeuksissa.

Kirjailija Sebald jatkaa näissä puitteissa. Hänen ajalleen antaa leiman orgaanisuus, se ei kulu tasaisesti sekunti sekunnilta, vaan hitaan rappion ja eroosion kautta vain silloin täl-löin nopeasti kiihdyttäen. Luonnonhistorian lait pätevät suuressa mittakaavassa ihmiseen-kin. Toisaalla kirjassa kuvataan valtavaa elämystä, jonka kertoja on saanut seuratessaan ylhäältä kreikkalaisen pensaspalon käsittämättömän nopeaa leviämistä kuivien puiden rä-sähtäessä silmänräpäyksessä palamaan. Toisaalla, Irlannissa, tasavaltalaiskapinan palavat kartanot sysäävät liikkeelle aateliston hitaan rappion:

"(...) tasavaltalaiset olivat vierittäneet ison bensiniitynnyrin autotallista poikki pihan ja sit-ten äänekkäiden Heave ho! -huutojen saattamana ylös portaita eteishalliin, missä he va-luttivat sen tyhjäksi. Jo muutama minuutti sen jälkeen kun halliin oli heitetty palava soihtu, löivät liekit ulos ikkunoista ja katosta, ja pian alkoi jo tuntua siltä että silmien edessä olikin valtava tulipesä täynnä loimuavia liekkejä ja rätiseviä kipinöitä."

Sebaldin proosa luo punoo tämänkaltaista yllättävien yhteyksien verkostoa kaukaisilta tun-tuvien ilmiöiden välille. Saturnuksen renkaissa tämä tyyli on hänen tuotannossaan irto-naisimmillaan, ja teos tuntuu sillinpyynnin ja silkkitoukkien historioineen silloin tällöin harhautuvan turhankin kauas kartoittamattomaan maastoon. Sebaldin viimeinen (ja en-simmäisenä suomennettu) teos *Austerlitz* on selkeästi romaanimuotoon puettu kudelma, jolle yhtenäisyyttä luo juurettoman nimihenkilön uskomattomien vaiheiden kuvaus. Se on

kenties tämän ainutlaatuisen kirjailijan mestariteos, mutta *Saturnuksen renkaiden* labyrinthimaiseen verkostoon eksyminen voi olla vieläkin palkitsevampaa.

Kertoja Sebald päättää teoksensa kiirastorstaina 1995 muistellen katastrofeja, joita menneisyudessa on samana päivänä tapahtunut. On ilo, että viisitoista vuotta myöhemmin se on saatavilla suomeksi erinomaisena Oili Suomisen käännöksenä – ja että voimme tänä kiirastorstaina muistaa myös vuonna 2001 auto-onnettomuudessa menehtynyttä Sebaldia.